

Rasmussen, T. H. (2001). Bolden ruller igennem historien. *Samvirke*. - Årg. 74, nr. 12. - S 90-95.

Denne publikation stammer fra www.livsverden.dk - hjemstedet for:

Forum for eksistentiel fænomenologi

Et tværdisciplinært netværk af praktikere og forskere, som anvender eksistentiel-fænomenologiske grundlagstanker og perspektiver i deres arbejde.

Husk at angive korrekt kildehenvisning ved referering til denne artikel. Den korrekte reference fremgår øverst på denne side.

Læs mere om Forum for eksistentiel fænomenologi
og download flere artikler på
www.livsverden.dk

English version:

This publication is downloaded from www.livsverden.dk – the home page of

The Society for existential phenomenology

A Danish cross disciplinary society of practitioners and researchers who make use of existential phenomenological theory and perspectives in their work.

For more information and downloadable articles visit
www.livsverden.dk

Bolden ruller igennem historien

Guderne spillede med den - ligesom eskimoerne, aztekerne, zuniindianerne, grækerne, romerne, kineserne og alle de andre. Bolden scorer som et legetøj, der er kendt i alle kulturer, i alle samfundslag og i alle aldersklasser

Tekst: Torben Hangaard Rasmussen
Foto: Scanpix

DEN FØRSIE BOLD. Igennem hele historien har bolden haft en uimodståelig evne til at springe op igennem det ene århundrede efter det andet. Med tiden er dens egenskaber blevet bedre og bedre, således at vi i dag har plastik- og læderbolde med en utrolig elasticitet og springkraft, og hvis bane ikke lader sig beregne.

Hvordan kom bolden mon til verden? Sandsynligvis ved at naturen selv legede med runde genstande, der rullede ned ad skrænter eller blev ført med af vinden. Det har måske ført til, at mennesket, der jo er et legende væsen, genkendte sig selv i denne dynamik og fandt på at efterligne naturen og sy eller flette bolde.

Fra antropologiske og kulturhistoriske kilder ved vi, at de oprindelige australiere legede med en bold, der var lavet af kænguru- eller pungrottenskind, eller at kænguruens pung blev udstoppet med græs. På mange af sydhavsøerne brugtes forskellige frugter til bolde. Boldspilene var meget enkle. Kvinderne holdt af at kaste bolden til hinanden, og mændene stod i en rundkreds og slog til bolden med den bare næve eller en stok. Det er en enkel type boldspil, der også er udbredt i dag, tænk på varme sommerdage, når der spilles bold på stranden.

Børnene brugte også oppustede svineblærer, runde frugter eller sammenrullede bananblade. På Stillehavsøerne kender man ligeledes til

en slags hockey, hvor roden fra et træ benyttes som stav i det til tider voldsomme spil.

FOLDBOLDEN FRA KINA. I mange primitive kulturer var boldspilene ofte indflettet i kultiske begivenheder og foregik efter strengt fastlagte regler. Når man fejrede det nye års komme, eller de onde dæmoner skulle udryddes, blev der spillet forskellige rituelle boldspil.

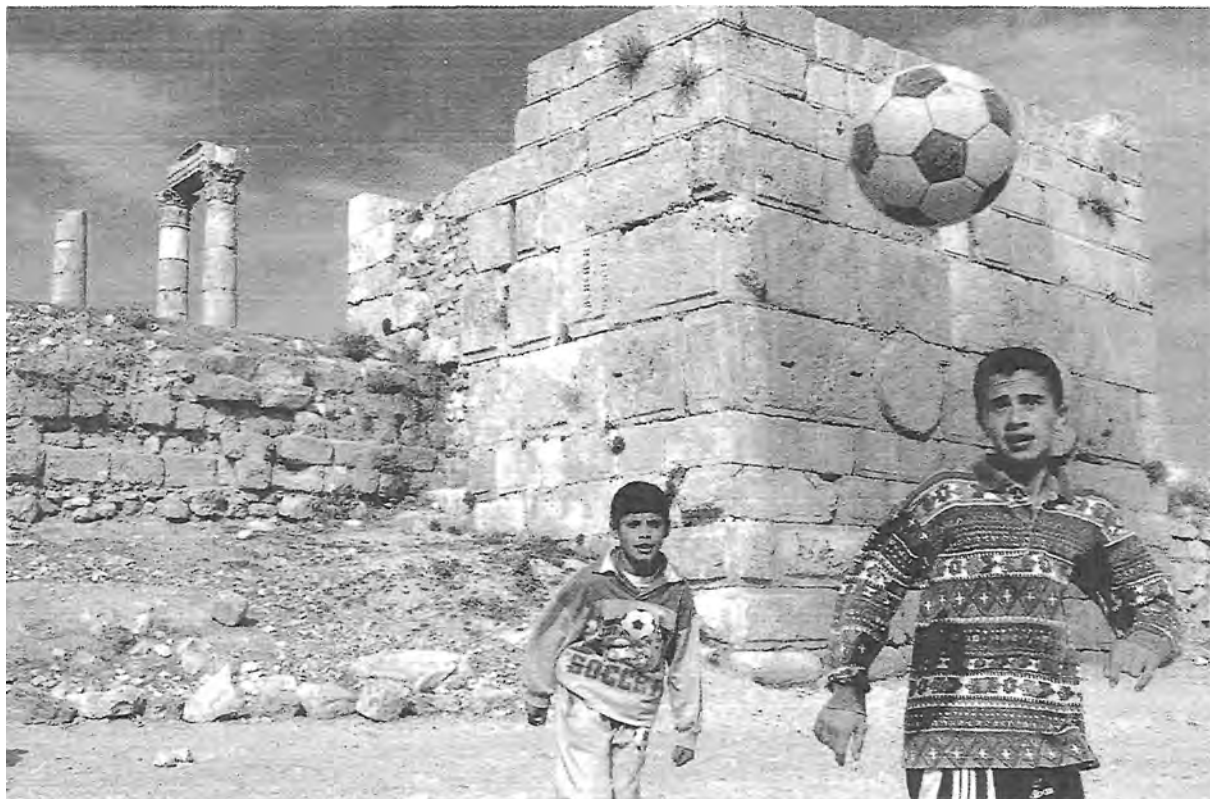
I Kina og Japan er der flere eksempler på, at boldspillet skulle træne de unge mænds krigeriske kunnen. Det var en form for fodbold, en slags rugby, der kunne være særdeles hårdt og føre til død og lemlæstelse. Bolden var lavet af læder og udstoppet med hår. Den skulle ikke som i moderne fodbold skydes i et mål, men i et hul, som der kun var ét af. Fodboldspillet i sin mest enkle form menes ligefrem at have sin oprindelse i Kina. Den ældste billedlige fremstilling, et relief af en person, der skyder til en bold med foden, er fundet i Kina og daterer sig til ca. 124 e.Kr.

Eskimoerne i det nordlige Amerika spillede ligeledes med en form for fodbold, der var lavet af sælhud og udstoppet med mos, mens fjerbolden menes at være opfundet af zuniindianerne.

Hos aztekerne, de mexicanske indianere, havde bolden en kultisk, religiøs betydning. Den ikke blot forestillede, men *var* vitterlig solen,

Hvordan kom bolden til verden? Sandsynligvis ved at naturen selv legede med runde genstande

der blev kastet eller skubbet fra øst til vest og fra nord til syd over det kegleformede tempel, som i dette øjeblik var forvandlet til at være hele verden. Aztekerne havde mange boldanlæg, hvor de spillede en slags hoftebold, dvs stødte bolden af sted ved hjælp af hoften.

GUDERNES BOLDSPIL. Boldens bevægelsesmønster er kendetegnet af både takt og tilfældighed. Det samme gør sig gældende med leg, der kan være præget af rytme og en vis orden for i næste øjeblik at slå om i uorden og tilfældighed. I dette spil mellem kontrol og ikke-kontrol, magt og afmagt ligger bolden og legens magnetisme gemt, og det er sikkert en væsentlig grund til, at bolden er et tilbagevendende symbol på magt og kærlighed i de store mytologier (fx den orientalske og græske) og ligeledes i folkeeventyrene. Når guderne kaster med bolden, er menneskenes ve og vel på spil. En græsk myte fortæller, at:

...det lille Dionysos fik foræret en guldbold af sin far Zeus, og den legede

han gladeligt med sammen med sine ammer på det hellige bjerg Nysa. Det er hele verden, sol og måne, han kaster hid og did, når han springer rundt på bjerget top.

De første former for boldpladser, vi kender til, går tilbage til den græske oldtid og blev kaldt *sphaesterium*. Grækerne kendte til fire slags bolde: De kunne være udstoppede, oppustede, enkelte bestod af en slags hård gummi eller var lavet af hårdt materiale. Det græske ord for bold er *sphaera*. Det betyder rundt legeme, frem for alt himmellegeme eller kugle. I de klassiske mytologier demonstrerer guderne som allerede nævnt deres magt ved at spille bold med kloder eller planeter, der med legende lethed kastes gennem universet. Deraf kommer det, at man i dag taler om magtsfære.

Både i Delphi og på Akropolis fandtes boldbaner, der ikke blot var et anlæg, men en hal eller gårdsplads. De tilhørte et slags idrætscenter (*gymnasion*) eller et *palæstra*, hvor der blev afviklet bryde- og boksekampe.

På Akropolis var det unge piger, der spillede bold. Boldspillet havde sandsynligvis en kultisk betydning. Hos spartanerne stod boldspillet først og fremmest i krigens tjeneste. Før det fyldte 13. år skulle alle drenge igennem specielle rituelle boldøvelser, der hærdede deres krop.

Jongleren med bolden var en yndet fornøjelse. Jonglørerne underholdt især i forbindelse med symposierne (drikkegilderne). Fra grækerne har vi kun overleveret kvindelige vasefigurer, der jonglerer. Om mænd også har jongleret står hen i det uvisse. På vaserne ser man, hvordan kvinderne så at sige forsøger at tæmme boldens egenvillighed.

Fodbold var slet ikke kendt i oldtidens Grækenland, idet grækerne med deres æstetiske sans sandsynligvis har ment, at det ligefrem var grimt at sparke til en bold. Foden blev betragtet som noget lavere. Grækerne kendte heller ikke i nævneværdig grad køllen eller brættet som hjælpemiddel i boldspil. Vi har dog overleveret et enkelt relief af nogle

En international fodboldkamp mellem to betydende hold er en form for katarsis (renselse) for publikum og en kolossal glæde for det land, der regner Michael Laudrup blandt sine helte

hockeyspillere. Relieffet kan ses på Nationalmuseet i Athen. Grækerne brugte i de fleste boldspil den flade hånd, eller de slog med knytnæven, i nogle tilfælde underarmen. Boldspil var ofte en del af den rytmiske dans og musik, og det gjaldt ligeledes om at yde sit bedste og overgå de andre i dygtighed og kunnen.

FRA LÆDER TIL GLAS Romerne overtog ikke det græske ord *sphaira*, men dannede deres eget. Det latinske ord for bold er *pila*. Dét kommer fra *pilus* (hestehår, uld eller filt), som bolden blev udstoppet med. Det var langt den mest udbredte form for bold og som regel syet sammen af læderstykker; nogle var malet i brogede farver eller i særlige tilfælde forgyldt.

Hos romerne var det ikke ualmindeligt, at slaver uddannede sig til boldjonglører. Romerne havde også en oppustet bold, en art ballon, der kaldtes *follis*. Første kendte udbredelse kan dateres til det sidste århundrede f.Kr. Grækerne kendte den ikke. Romerne havde ligeledes en type bold, de kaldte *paganica*. Den var fyldt af fjedre og var en slags luksusbold.

Glasbolde fandtes også, de dukkede op i den romerske kejsertid og blev især brugt af jonglører eller til at helbrede syge. Lysets brydning gennem kuglen skulle have en helbredende virkning. Derudover kendte man også til kugler af sten, træ og jern. Sidstnævnte var beregnet til de stærke mænd, mens stenkuglerne blev brugt til ammunition.

Romernes mest populære boldspil var *trigon*. Deltagerne står i en trekant og slår med flad hånd bolden eller rettere de tre bolde til hinanden, og det gælder så om at holde boldene i luften så lang tid som muligt.

Mens grækerne altså lagde vægt på det æstetiske, rytmen og den rette kropsholdning, hyldede romerne træfsikkerhed, overblik og kraft, ligesom de var af den mening, at bolden eller boldspil kunne bruges til at kurere bestemte sygdomme.

BRUDEBOLD OG PINSEBOLD. Fra middelalderen kender vi to interessante former for boldspil, *brudebold* og *pinsebold*, der afspejler modsætningen

Historien fortæller ikke ret meget om kvinder og bolde, men at de passer til hinanden, demonstreres bl.a. i dansk håndbold

mellem kristne og mere hedenske ritualer. *Brudebold* og *pinsebold* har været udbredt i Tyskland, Frankrig og England.

Pinsebold blev spillet enten 1., 2. eller 3. pinsedag og formede sig på den måde, at både ung og gammel i samlet flok drog ud på engen og spillede bold til hinanden ved at slå med et boldtræ. En slags langbold har det sandsynligvis været. Efter boldspillets afslutning var der dans eller *bal* som det efterhånden kom til at hedde. Med tiden forsvandt traditionen med først at spille bold og dernæst danse. Alene dansen kom i centrum, men vi har stadig bibeholdt ordet *bal*, der i virkeligheden betyder bold.

Traditionen med at spille pinsebold har også efterladt sine spor i ordet *ballade*, der stammer fra det italienske *ballare*, danse.

Brudebold havde sin udbredelse i de nævnte lande og fandt sted, når et ungt par var blevet gift. Der blev spillet bold enten til eller fra kirke, og i nogle områder skulle man endog kaste bolden frem og tilbage over kirkens spir. Det siger sig selv, at præsterne flere steder søgte at forbyde den form for boldspil.

I begge former for spil er der både kristne og hedenske forestillinger knyttet til bolden. Pinsebold spilles i forbindelse med en bestemt kristen højtid. Samtidig er boldens bevægelse knyttet til før-kristne forestillinger om solens gang over himlen. På magisk vis skulle bolden forstærke eller hjælpe solens bevægelse. I brudebold har bolden en erotisk betydning. Den skal medvirke til at føre de elskende sammen og tænde og vedligeholde den erotiske glød.

Tre andre boldspil fra middelalderen må også nævnes: Langbold, der blev spillet med et boldtræ og var særligt udbredt i Norden, *Knatt-leikr*, som blev spillet på Island og sidst men ikke mindst fodbold, der i dag er det mest populære boldspil.

Knatt-leikr, som man har kendskab til fra omkring 900 til 1300, kan man læse om i de islandske sagaer. Det var det mest populære spil og særdeles brutalt. To hold stod over for hinanden. Hver spiller havde en stok, og det gjaldt nu om at få den hårde bold over på modstanderens

halvdel. Alle kneb blev taget i brug, og ikke sjældent endte det med død og lemlæstelse. Knatt-leikr foregik som regel på is, fordi man da havde mulighed for at spille på en plan flade. En græsmark kunne dog også være en egnet boldbane.

ARBEJDERKLASSENS SPORT. Moderne fodbold stammer uden tvivl fra England, hvor det har været kendt fra omkring 1300-tallet. I middelalderen søgte præsterne at forbyde dette rugbyagtige spil (*rough house*), der til tider havde en brutal karakter. Man spørger uvilkårligt sig selv, hvorfor fodboldspillet først får en større udbredelse relativt sent i menneskehedens historie. Måske er det fordi, fodbold kræver holdånd eller *teamwork*, som først dukker op med industrialismen og den nye arbejderklassens indtræden i historien. I sin oprindelse er fodbold en arbejdersport.

Hvorfor har fodbold gået sin sejrsgang over hele verden? Der kan være flere grunde til det.

For det første er det et spil, hvor tilfældigheden og uvisheden råder. Er de to hold nogenlunde lige stærke, ophobes en kolossal spænding. Hvem vinder? Hvilket hold kan kontrollere bolden, som i sidste ende ikke lader sig kontrollere? Selv en kamp, der synes vundet, kan tabes i de sidste sekunder af overtiden. Et fantastisk eksempel på dette

er Champions League finalen i 1999 mellem Bayern München og Manchester United. Indtil overtiden førte Bayern München 1-0, men i de to minutters overtid scorede Manchester United 2 mål. Var det dygtighed, held, tilfældighed eller fodboldgudernes indgriben?

For det andet er der altid en latent og tiltrækkende aggressivitet tilstede i fodboldspillet - ikke blot på banen, men også blandt det overvejende mandlige publikum. Undertiden kan det udarte sig til vold på banen og blandt publikum, men reglerne er skabt for at lede aggressiviteten ind i ordnede baner, hvilket dog ikke altid lykkes.

For det tredje er der spændingen, der udgår fra spillet, og som publikum bliver revet med af. Overværelsen af en international fodboldkamp mellem to betydende hold er en form for katarsis (renselse) for publikum. Ligesom i et græsk drama, hvor man ifølge den græske filosof Aristoteles udlever sine følelser igennem skuespillernes handlinger på scenen, lider publikum med fodboldhelte på banen og er igen hele følelsesregistret. Glæde, skuffelse, fortvivlelse, begejstring veksler fra det ene øjeblik til det andet. - Alt dette for en bolds skyld.

Torben Hangaard Rasmussen er forsker. Artiklen er bygget på hans bog *Legetøjets virtuelle verden. Essays om legetøj og leg*, forlaget Semi 2001